

УДК 027.7:021]:316.752

*Анжеліка Кухаренко,
доцент кафедри культури
Харківського національного технічного університету
сільського господарства імені Петра Василенка*

Гуманістична стратегія розвитку комунікаційної діяльності бібліотек ВНЗ

У статті визначено основний зміст гуманістичної стратегії розвитку комунікаційної діяльності бібліотек ВНЗ, моральні орієнтири та соціальні цінності студентської молоді, виявлені завдяки анкетуванню.

Ключові слова: гуманістичні орієнтири студентства, комунікаційна діяльність бібліотек, інформаційно-комунікаційний простір ВНЗ, системний моніторинг гуманістичних цінностей.

Відсутність аксіологічних орієнтирів у розвитку інформаційно-комунікаційного простору ВНЗ призводить до формування негативного іміджу і закладів загалом, і бібліотек вишів зокрема. Гуманістичні цінності як основа спілкування та психологічної взаємодії перебувають у системі трансляції соціально-гуманітарних надбань людства, які на фоні упровадження інформаційних технологій актуалізують питання про векторність змін у становленні відповідного змісту діяльності соціально-інституційних утворень, що сприяють залученню особистості до цих процесів.

Мета статті — обґрунтувати необхідність введення гуманістичного та стратегічного вимірів комунікаційної діяльності бібліотек ВНЗ.

Досягнення мети передбачає розв'язання таких завдань:

— визначення гуманістичних орієнтирів та соціальних цінностей студентської молоді на основі аналізу результатів анкетування;

— виявлення ставлення учнів до комунікаційної діяльності бібліотек як трансляторів гуманістичних цінностей;

— виокремлення базових пріоритетів, які продукують у процесі реалізації комунікаційної функції книгозбірень.

Проблемність ситуації зумовлена необхідністю подолання основних суперечностей між первинно-гуманістичним спрямуванням комунікаційної діяльності та технократичними вимогами й інформаційно-технологічним насиченням сучасної бібліотечної справи у ВНЗ.

Новизна вирішення питання полягає у введенні гуманістичного ресурсу, яким володіють книгозбірні ВНЗ, до системи супроводження будь-яких соціально-культурних програм та проектів виховання студентської молоді для формування ціннісних орієнтирів. Саме це становить гуманістичний вектор змісту комунікаційної діяльності бібліотек ВНЗ, що передбачає пошук, накопичення, усвідомлення і засвоєння молоддю гуманістичної інформації, актуальної для реалізації творчого потенціалу випускника ВНЗ як професійно-компетентної й духовно багатой особистості.

Цілком зрозуміло, що вивчення цих орієнтирів пов'язано не стільки зі змістом навчально-виховної роботи у ВНЗ, скільки з накопиченням нового досвіду і можливістю обмінюватися ним у неформальному спілкуванні, яке

супроводжує комунікаційну діяльність книгозбірень. Виконуючи головну місію, що полягає у збиранні, зберіганні, виробництві, розповсюдженні та використанні загальнодоступної інформації, бібліотеки об'єктивно сприяють її перетворенню на ціннісний гуманістичний ресурс нації, від якого залежить, на думку О. Кашкар'євої, сталий розвиток суспільства [3].

Ступінь розробки проблеми. Специфіці функціонування бібліотек загальноосвітніх закладів як носіїв виховного потенціалу присвячені публікації Н. Грабар І. Журавльової, Т. Коротигіної, І. Коханової, К. Левківсько-го, Ж. Марфіної, О. Печенежської та ін.

Незважаючи на широке коло наявних досліджень щодо різних аспектів комунікаційного елементу бібліотечної діяльності: обслуговування як діалог (С. Матліна); спілкування в межах індивідуальної роботи (С. Смоліна); психолого-педагогічний аспект професійного спілкування (Л. Красинська); перспективний, інтерактивний та комунікативний боки бібліотечної діяльності (І. Мейжис) — ситуацію ускладнює відсутність єдиного бачення образу книгозбірні, орієнтованої на загальнолюдські цінності, реалізацію гуманістичної концепції.

Сьогодні бібліотеки мають все необхідне, щоб перетворитися на центри гуманістичної просвіти, які у процесі виконання освітніх, ціннісно-орієнтаційних, морально-етичних, меморіальних, екологічних, рекреаційних функцій є джерелом гармонізації процесу розвитку та виховання студентської молоді. На цьому наполягають А. Соколов, С. Басов, Є. Генієва, С. Єзова, В. Ільганаєва, С. Матліна, А. Чачко та інші, проголошуючи гуманізм етичною основою бібліотечної професії.

Відповідно до визначених завдань було проведено системний моніторинг гуманістичних орієнтирів та соціальних цінностей студентської молоді, а також працівників бібліотечної галузі, в якому взяли участь майже 350 студентів і 150 робітників книгозбірень. Серед респондентів — представники двох вузів міста Харкова: ХНТУСГ й ХНАДУ, розподілені за такими групами: студенти 1, 5 курсів, бакалаври 3, 4 курсів, магістри, а також менеджери і фахівці технічної сфери.

Основна частина анкети складалася з питань, покликаних з'ясувати сукупність гуманістичних цінностей, які продукують такі джерела: родина, друзі, релігія, школа, ВНЗ, колеги, ЗМІ, а головне — бібліотеки.

Визначено, що гуманізація бібліотечної діяльності передбачає беззастережне визнання загальнолюдських чеснот (здоров'я, родини, щастя, альтруїзму, взаємодопомоги, добробуту, миру, братерства, солідарності, справедливості життя, людського спілкування); формування громадянина-патріота, якому притаманні нове мислення, демократичний стиль, високий рівень самосвідомості та культури, а головне — творчої людини. Така особистість має розуміти не тільки перспективність і корисність власної діяльності, а й прогнозувати майбутнє у різних сферах суспільного життя: економічній, соціальній, культурній та політичній, і можливості самореалізації.

За підсумком анкетування зазначимо, що на людські стосунки впливають такі суспільно значущі (раціональні) цінності: праця, почуття обов'язку, цілеспрямованість, бажання влади, кошти, кар'єра, принциповість, вигідні зв'язки, прагнення елітарності, патріотизм тощо. Привертають увагу дані, які свідчать про перевагу особистісних цінностей, позначених комунікаційною складовою, а це: доброзичливість, милосердя, порядність, відповідальність, довіра до себе, ширість, ввічливість, безкорисливість, повага до старших.

Вважаємо, що зміст комунікаційної діяльності книгозбірень визначається когнітивним і емоційним ставленням до неї, тобто має насамперед оцінювальний характер. Отже, соціально-комунікативна категорія — єдина елемент між бібліотекою та відвідувачами (студентами). Багатовимірна взаємодія впливає на демократизацію та гуманізацію зовнішніх та внутрішніх відносин. У цьому контексті концептуальні засади вияву гуманістичного вектора розвитку бібліотечної діяльності логічно пов'язані з визначенням комунікаційної складової бібліотечної справи, в якій визначальним є не лише обмін стосунками, інтересами, поглядами, а й цінностями. Це забезпечує створення сприятливого психологічного мікроклімату в установах. За твердженням А. Кудішиної, гуманістичні тенденції діяльності бібліотек мають орієнтуватися на фундаментальні цінності та передові наукові методи їх засвоєння, розвитку і соціалізації [4].

Студентів, які відвідують бібліотеку ВНЗ, слід залучати до спільної діяльності з бібліотекарями, які, зі свого боку, мають виступати провідниками загальнолюдських ідеалів і гуманістичних орієнтирів. Це забезпечує збагачення творчого потенціалу, духовного розвитку особистості, основою яких є міжособистісне спілкування. Саме контакти між бібліотекарем і читачем перетворюють суб'єктів діалогу на безпосередніх учасників спільної культурної діяльності. Їх об'єднують найрізноманітніші форми та методи функціонування сучасного бібліотечного простору — від клубів за інтересами до громадських ініціатив місцевого співтовариства.

Формування гуманістично-орієнтованої особистості насамперед потребує перебудови бібліотечної й виховної діяльності у ВНЗ через акцентування уваги на пріоритеті добра, гідності, честі, справедливості. Культурні цінності, які людина засвоює у процесі виховання та духовного самовдосконалення, мають пригнічувати егоїзм, злість, ненависть. Бібліотека як духовний наставник повинна сприяти повному розкриттю творчих здібностей молоді, допомагати їй в усвідомленні місця й ролі в суспільстві, бути фундаментом морального очищення.

Робота книгозбірень ВНЗ традиційно визначається панівними суспільними нормами і засобами фіксації,

збереження та розповсюдження культурних смислів, а отже, спрямована насамперед на інформаційно-комунікаційну підтримку навчальної, наукової та виховної діяльності вишу і має сприяти формуванню нових якостей свідомості на суспільному, колективному та індивідуальному рівнях. Слушна думка С. Матліної, яка наполягає на творчому освоєнні віртуального бібліотечного простору, що має бути у формі діалогу, де спілкування з читачами проходить в інтерактивному режимі, який передбачає "колективну участь у створенні різних відділів (консолідація співробітників)" [5]. Бібліотека ВНЗ, яка акумулює певний інформаційний фонд документів соціальної пам'яті людства, має володіти особистісною стратегією діяльності, сприяти у пошуку відповідей на "вічні питання" сенсу індивідуального та суспільного життя [1].

Комунікаційна культура, яка панує в книгозбірнях ВНЗ, зумовлює підвищення рівня інформаційного обслуговування, технологічного та методологічного складників завдяки висококваліфікованим навчально-консультаційним послугам. Для цього використовуються різноманітні форми роботи: лекції, консультації, екскурсії тощо.

Зуважимо, що системний моніторинг гуманістичних цінностей, які активно продукуються бібліотеками ВНЗ: інформаційно-комунікаційна культура, професійний етикет, активна життєва позиція; морально-етичні чинники працівників — відповідальність, ввічливість, доброзичливість, чесність, безкорисливість, толерантність; особистісні — гідність, справедливість, здоров'я, любов, щасливе подружнє життя, ширість, дружелюбність, креативність, здатність до саморозвитку, власний престиж, матеріальний добробут тощо — засвідчив позитивний вплив спільної діяльності.

Проблема діалогу є не лише пріоритетною, а й необхідною глобальною стратегічною метою комунікаційної діяльності бібліотек вишів, оскільки електронний простір не в змозі повноцінно компенсувати людське спілкування. Розвиток комп'ютерних мереж, який, безумовно, є прогресивним явищем, визначальною характеристикою сучасної бібліотеки, не завжди чинить позитивний вплив на формування соціуму, іноді скорочує процес міжособистісної взаємодії, порушує емоційність контактів. Проте активне використання інформаційно-комунікаційних технологій не заперечує традиційних форм бібліотечного спілкування. Характер взаємодії читач—бібліотекар нині потребує паритетності, суб'єкт-суб'єктних відносин.

Гуманізація відносин передбачає здатність людини до співчуття й співпереживання, вміння розрізняти добро і зло, визнавати справедливість, милосердя, порядність, доброничність і совість, а також морально-етичні потреби, оцінки, смаки, ідеали, мотиви, вчинки. Ядром комфортного обслуговування має бути людяність, привітність персоналу, занепокоєння довірою стосунків. Сучасним книгозбірням варто всіляко заохочувати студентів до інформаційного простору, набуття знань, спілкування, враховуючи різнопланові фактори: гендерний підхід, вікові, психологічні особливості, стан здоров'я, віросповідання, професійні особливості.

Висновки. Поширення гуманістичного наповнення комунікаційної діяльності бібліотек передбачає виокремлення духовних цінностей студентської молоді в освітньому просторі ВНЗ, які виконують функції соціалізації, оцінювання, зразка, регулювання, комунікації, інтеграції. Аналіз анкет уможливив висновок, що особливостями гуманістичних цінностей є визнання іншої особистості як найвищого пріоритету та здатність "творити добро" заради людини, яка цього потребує. Найпопулярнішими цінностями серед студентської молоді є здоров'я, щасливе подружнє життя, цікава робота. Далі за рейтингом йдуть ті, що визначають

морально-етичний компонент: а) людське життя, його недоторканість, збереження миру, взаємодопомога, справедливість, міжособистісне спілкування, впевненість у собі; б) ідеали справедливості, честі, совісті, милосердя, щирості, поваги до старших; в) готовність до самовіддачі, любов, що є однією з найважливіших потреб у спілкуванні та міжіндивідуальних зв'язках. У терапевтичному відношенні любов виявляється в таких чинниках, як емпатія, турбота, теплота, повага. Проте проблемними лишаються питання безпосередніх контактів працівників бібліотеки з молоддю через, ймовірно, недостатній рівень пошуку нових форм взаємодії, здатних зацікавити студентів, залучити їх до діалогу. Необхідно більше використовувати образно-чуттєві засоби спілкування.

Сьогодні на провідне місце виходить соціальне партнерство бібліотеки з різноманітними структурними підрозділами ВНЗ, ухвалення єдиної програми дій, де пріоритетними цінностями мають бути співчуття, співпереживання, своєчасна допомога, доброзичливість, милосердя, турбота, теплота, повага, терпимість і толерантність до поглядів інших, особливо молоді.

Важливими напрямками подальших досліджень залишаються оздоровлення та коригування ціннісних аспектів комунікаційної діяльності бібліотек ВНЗ для покращення стосунків між людьми та утвердження моральних цінностей в суспільстві; поширення інформаційного супроводу навчального процесу з гуманістичної проблематики; проведення спеціальних тренінгів зі студентами; пошук, розроблення та реалізація нових форм, методів і технологій ціннісної трансформації змістового наповнення діяльності книгозбірень в умовах сучасного медійного простору України.

Список використаної літератури

1. Амлинский Л. З. Научная библиотека: пространство для читателя и библиотекаря / Л. З. Амлинский // Научные и технические библиотеки. — 2013. — № 1. — С. 100—107.
2. Грабар Н. Г. Інформаційно-виховні функції бібліотеки вищого навчального закладу / Н. Г. Грабар // Вісник Книжкової палати. — 2004. — № 1. — С. 35—37.
3. Кашкарьова О. В. Реклама як комунікативна система сучасної бібліотеки : дис. ... канд. пед. наук / Ольга Валеріївна Кашкарьова ; Київський держ. ун-т культури і мистецтв. — Київ, 1997. — 205 с.
4. Кудишина А. А. Гуманизм — феномен современной культуры / А. А. Кудишина. — Москва : Академический проект, 2005. — 504 с.
5. Глава 6-я. Пространство для книги и читателя / С. Г. Матлина // Привлекательная библиотека. Или что может реклама. Изд. 2-е, доп. и перераб. — Москва, 2000. — С. 72—87.
6. Соколов А. В. Библиотечный гуманизм и гуманистическая миссия библиотек в информационном обществе / А. В. Соколов // Библиотечное дело. — 2011. — № 17 — С. 8—16.

В статье определяется основное содержание гуманистической стратегии развития коммуникационной деятельности библиотек вузов, выделяются гуманистические ориентиры и социальные ценности студенческой молодежи, выявленные в результате анкетирования.

In the article basic maintenance of humanism strategy of development of communication activity of University's libraries is determined. The humanism reference points and social values of student young people, what exposed as a result questionnaires is selection.

Надійшла до редакції 6 лютого 2015 року

УДК 024:316.77

Наталія Грабар,

кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри культурних універсалій Харківського національного
технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка

Професійне спілкування в комунікаційному просторі бібліотеки

У статті проаналізовано специфіку бібліотечного спілкування. Розглянуто інструментарій комунікаційного простору книгозбірень. Визначено роль внутрішніх і зовнішніх комунікацій бібліотечної діяльності.

Ключові слова: бібліотека, професійне спілкування, комунікації, комунікаційне суспільство.

У сучасних умовах бібліотека є однією з основних інституціоналізованих соціально-комунікаційних структур суспільства, формуючи навколо себе особливе середовище інформаційної взаємодії. Отже, має змінитися рівень фахової свідомості й професіоналізму бібліотекаря. Нині він є комунікатором у системі соціальних зв'язків та відносин, що мають значення при продукуванні людського досвіду сучасним поколінням та налагодженні стосунків між усіма учасниками соціокультурних процесів у суспільстві [5].

Професійна соціалізація особистості бібліотекаря — найважливіший чинник прискорення процесів модернізації бібліотечної справи, підвищення соціального статусу галузі загалом. Спілкування потрібне для обміну резуль-

татами теоретичних і практичних напрацювань бібліотек, на що звертають увагу В. Бородіна, М. Дворкіна, А. Гончаров, С. Єзова, Т. Жукова, В. Ільганаєва, Л. Красинська, Т. Малихіна, Ю. Мелентьєва, Т. Новальська, В. Пашкова, О. Смоліна, А. Соколов, А. Чачко, Я. Хіміч та ін. Більшість теоретиків обговорюють теми міжособистісної взаємодії, суб'єкт-суб'єктних відносин, дискутують щодо питань професійної етики та свідомості, підвищення кваліфікації. З цих позицій розглядаються проблеми, що виникають у взаєминах між членами колективу, здобутки та недоліки в обслуговуванні користувачів, оцінюється кваліфікація працівників тощо. Проте аспекти професійного спілкування залишаються малодослідженими. Виникають нові ситуації в